

Aczi, hoczi. (Válasz egy kérdésre.) Van nyelvünkben egy szócska: *sze*, mely fölszólító, fölbátorító, parancsoló szókhoz függesztve, azokat nyomósabbá, erősebbé teszi. *Nesze* csak annyit, mint *ne*, de valamivel nyomósabb. A NySz. (III, 98) több példát hoz föl a *sze* szócska alkalmazására a XV—XVIII. századból: *mutassátoksze*, *gondoljátoksze* meg, *eredjsze*, *nyujtsadsze*, *addsze*, *láthaddsze*, *nézzedsze* stb. Valamint a *háromszer*, *hatszereből* stb. idők jártával *háromszor*, *hatször* lett, szintűgy lett, a hangrendi hasonulás törvényénél fogva, az *addsze*, *lássadsze*, *noszeből*, *addsza*, *lássadsza*, *nosza* vagy *nossza* stb. Mindezen fölszólítások, parancsolások közt kétségkívül leggyakoribb: az *addsze*, *hozdsze*. Ezek, mivel gyakran hömpölyögték az ajkon, leghamarabb lecsiszolódtak, megkoptak. Így lett azután belőlük a nép ajkán *aczi*, *hoczi* vagy *hoczzi* (Vö. Lehr: Toldi, 1882 a 416. l. és MNy. XIII, 311).

Viczek. Adataink e szóra a következők: *vitzek* = „colymbus, ein Fisch-Teich“ (PPB. 1767 és 1801), „halastó“ (BSZD. 1792), „halastó, colymbus, piscina“ (Sim. Krist. 1810); *viczek* = „der Fischteich“ (Kunoss 1835-től), Fogarasi 1836-tól; Tud. Társ. Zs. 1838, Ballagi 1846-tól 1891-ig; *vicek* = „colymbus, wichtel, Fischteich, Schleich“ (NySz. 1893).

Ha ennyi bizonyíték van valamely szóra, lehetetlennek látszik, hogy valaki kétségbe vonhassa az ilyen szónak meglétét vagy egykori megvoltát. Már pedig ez a *viczek* nemcsak hogy most nem, de sohasem jelentett halastavat, sőt mi több, nincs is „*viczek*“ szava a magyarnak, s nem is volt soha. Létezésének bizonyítékai két nagy tévedésre vannak alapítva, a mint ez a következőkből világosan ki fog tűnni.

Ez a szó, jobban mondva, ez a betűsoport MA. lat.-magy. szótárának 1621-i kiadásában fordul elő legelőször: „colymbus = Buár, vízben búvó madár, Vitsec, Wiczec“.

Tudnunk kell, hogy MA.-nál a szóvégi *c* mindig *k* hangot, a *cz* pedig, akármely helyzetben mindig *cs* hangot jelöl, valamint a néhol nála is előforduló *ts* is, úgyhogy mind a *vitsec*, mind a *wiczec*, mai helyesírásunk szerint, *vicek*nek olvasandó.

Ítt történt az első tévedés, még pedig egy oly kiváló magyar tudós részéről, mint a minő Bod Péter volt. Ő t. i. a Molnár Albert *cz*-jét — hogy-hogy nem *ts* helyett — *tz*-vel írta át, ez pedig nála a mai *cz*-nek felelt meg s így ő azt, a mi *vicek*eknek hangzott, mai írásunk szerint, *viczek*re torzította el. A későbbi szótárírók, egyik a másik után, szolgailag másolták tovább az eltorzított alakot.

A második hibát meg egy német tudós követte el MA. 1708-i kiadásának magy.-lat. részében. A nürnbergi kiadó ugyanis megbízta az odavaló Beer Kristófot, iktassa a szótárba a magyar szók latin értelmezése mellé a németet is. Beer azonban — noha könyveket írt Magyarországról s a magyar királyokról — nem tudott magyarul, úgyhogy szegénynek a magyar szó német jelentését a latin értelmezésből kellett kiokoskodnia. Ebből azután furcsa német jelentések kerekedtek, különösen akkor, mikor az értelmező latin szónak két vagy több jelentése volt. Ez történt a MA. „*viczek*“-jével is. Ő maga ezt a latin *colymbus*-sal értelmezte, de ez a görögös latin szó halastavat, úszóhelyet (Forcellini) és buvármadarat is jelent (Calepinus).